

Ліна Чернявська,

молодший науковий співробітник,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна

e-mail: lina2014.cher@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7703-540X>

СПЕЦИФІКА БІБЛІОТЕЧНОЇ РОБОТИ У ПРОСУВАННІ ІДЕЙ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

У статті висвітлено участь бібліотечних установ як центрів освіти й просвіти громадян під час війни. Досліджено особливості діяльності бібліотек як соціальних інститутів з формування та реалізації державної політики з питань забезпечення принципу гендерної рівності в суспільстві. Розглянуто діяльність бібліотек у питанні формування цифрових компетенцій у жінок як бази цифрового включення їх до суспільних процесів.

Підкреслюється важливість навчання жінок принципам інформаційної та медіаграмотності у воєнний час. Аналізується досвід креативної діяльності бібліотечних установ, які, зокрема, у співпраці з органами влади, громадськими й благодійними організаціями, психологічними службами допомагають громадянам, насамперед жінкам, стабілізувати свій психоемоційний стан, подолати нагальні життєві проблеми.

Ключові слова: гендер, бібліотечні установи, інформаційно-комунікативна діяльність бібліотек, цифрові компетентності, соціально-правове інформування, психологічна допомога.

Постановка проблеми. Досягнення гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок є необхідною умовою реалізації Цілей сталого розвитку ПРООН до 2030 року. Всесвітній економічний форум, який щороку оцінює прогрес у досягненні гендерної рівності серед близько 150 країн світу, у своєму звіті за 2022 р. засвідчив, що глобальний гендерний розрив досяг 68,1 %. Україна у 2022 р. посіла 81-ше місце серед 146 країн із втратою семи позицій порівняно з рейтингом 2021 р. [1].

Війна змінила звичні гендерні моделі поведінки. Бути просто берегинею чи тільки воїном уже недостатньо. Жінки нині опановують нові для себе

ролі та здобувають інші досвіди. Разом із цим науковці попереджають, що внаслідок повномасштабної війни в Україні відбувається посилення традиційних гендерних ролей [2]. Держава на сьогодні зіткнулася з новими викликами, на які треба знайти відповіді, аби це не позначилося негативно на майбутньому розвитку українського суспільства. Як відомо, вирішення питань, пов'язаних з досягненням гендерної рівності, є багатоскладовим та потребує скоординованої роботи багатьох державних і соціальних інституцій, громадських організацій.

Бібліотечні установи як багатофункціональні соціальні інститути можуть дієво впливати на конструювання соціальної реальності та просування засад гендерної рівності зокрема.

Метою дослідження є висвітлення специфіки ролі бібліотечних установ як активних учасників впровадження гендерного підходу в суспільне життя України під час війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних дослідженнях роль інформаційно-комунікативного потенціалу бібліотечних установ розглядали М. Слободяник, який запропонував нову модель бібліотеки як соціально-комунікативної інституції. Інтеграційним методологічним засадам бібліотекознавства, теорії соціальних комунікацій та соціальної взаємодії присвячено дослідження В. Ільганаєвої. Питання створення та функціонування динамічних бібліотечно-інформаційних систем досліджували К. Муерс і Д. Солтон. Роль електронних інформаційних ресурсів бібліотек у духовному й інтелектуальному розвитку українського суспільства досліджували О. Онищенко, В. Горовий, Г. Шемаєва. Проблеми діяльності бібліотек із правового інформування досліджували Ю. Половинчак, О. Пестрецова, Ю. Пасмор. Питання гендерної сегрегації в бібліотечній професії досліджувала С. Польовик, В. Осаула. Питанням гендерних аспектів у соціологічних дослідженнях бібліотечної комунікації присвячено дослідження, зокрема, І. Ільєвої, О. Чернишової. У бібліотекознавчому аспекті теми гендеру торкалися О. Гуліна, Л. Коленко. Але досліджень, спрямованих на розвиток діяльності бібліотек щодо гендерного просвітництва та формування гендерного паритету в державі, небагато. Саме тому розвиток цієї теми є актуальним.

Методи дослідження. При підготовці дослідження використовувалися загальнонаукові принципи науково-інформаційної діяльності: методи аналізу, синтезу, узагальнення. Використано принципи наукової об'єктивності й системності для аналізу особливостей інтеграції гендерної складової в бібліотечну діяльність. У методологічній системі гендерних досліджень також важливе значення має комплексний підхід, який поєднує

загальнонаукові методи зі спеціальними, що традиційно використовуються для дослідження у сфері гендерного аналізу – соціологічний, соціокультурний, емпіричний, інституціональний, структурно-функціональний.

Виклад основного матеріалу дослідження. Війна багатьох змусила усвідомити ризики гендерних стереотипів виховання й показала, що гідна освіта та професійний рівень, активна життєва позиція дає жінці можливість створити гідне життя як для себе, так і своєї родини.

В умовах воєнного стану бібліотеки адаптують свою діяльність до потреб часу, активно долучаються до розв'язання нинішніх проблем і загроз. Продовжуючи здійснювати свої традиційні функції, вони доповнюють і розширюють їх відповідно до вимог сьогодення, перетворюючись на дієві центри, що об'єднують громади, підтримують постраждале від війни населення. Це надає їм дуже важливе суспільне значення.

З початку повномасштабної війни бібліотеки стали центрами підтримки ВПО (як відомо, серед ВПО переважну більшість становлять жінки [3]) та волонтерськими штабами, центрами координації життєдіяльності своїх громад. Разом із цим вони є комфортними багатофункціональними та доступними майданчиками для спілкування, особистісного й професійного розвитку, творчості та відпочинку [4]. Це дуже важливо для жінок у воєнний період, оскільки, за висновком Соціологічної групи «Рейтинг», однією з найбільш психологічно виснажених категорій населення на сьогодні є саме жінки.

Нині дуже актуальним є суспільний запит на посилення спроможності й упевненості жінок у використанні цифрових платформ та інструментів. Це спонукало Академію цифрового розвитку започаткувати проєкт «Жінка-лідерка в цифровому просторі», який розроблено в межах співпраці з Google Україна, Міністерством цифрової трансформації України, національним проєктом «Дія. Цифрова освіта», у партнерстві зі структурою ООН «Жінки в Україні», Посольством Канади в Україні та Українською бібліотечною асоціацією.

Проєкт надав можливість співробітникам бібліотек з різних областей України [5] опанувати методики викладання цифрового компоненту, зокрема під час війни, практики використання різних цифрових пристроїв і програмних засобів у професійній діяльності. Значну увагу його реалізації приділяли представники місцевих органів влади. Акцентувалося на важливості залучення до навчання представників сільських бібліотек з метою поширення засад цифрової грамотності в сільських громадах [6]. У результаті учасники проєкту навчилися формувати базові цифрові навички в жінок, які опинилися в складних життєвих обставинах, викорис-

товувати онлайн-ресурси для навчання, організувати ефективну комунікацію, отримувати цифрові послуги онлайн.

У рамках роботи проєкту в бібліотеках-учасницях були облаштовані спеціальні цифрові простори для жінок з безкоштовним доступом до інтернету, де бібліотекарі, які набули нових компетентностей менеджерів цифрової освіти, навчають, консультують і підтримують відвідувачів, зокрема жінок з інвалідністю та жінок, які виховують дітей з інвалідністю, жінок літнього віку, жінок-ВПО.

Команда проєкту «Жінка-лідерка в цифровому просторі» також створила сайт «#Знаю_вживу» [7]. Цей онлайн-ресурс акумулював мініінструкції, алгоритми, підручники з корисними контактами й питаннями, які найбільше хвилювали суспільство, публікував телеграм-ресурси державних сайтів. Це дало можливість бібліотекарям-учасникам проєкту на місцях користуватися готовою добіркою матеріалів щодо безпеки, роботи з інформацією, необхідних послуг для громадян. Така робота дуже важлива, оскільки з'ясувалося, що багато жінок не знали, що такі послуги є, і не вміли ними скористатися.

Реалізація цього проєкту на сьогодні є надзвичайно корисною для посилення спроможності й впевненості жінок у користуванні цифровими пристроями та послугами, а також ознайомлення з кращими практиками розширення прав і можливостей жінок у цифровому просторі. Ініціатори проєкту зазначають, що набуті знання й практичні навички із цифрової грамотності дають можливість жінкам налаштувати їхні мобільні пристрої і використовувати онлайн-ресурси для навчання, а зрештою допомагають формувати лідерську компетентність жінок у суспільних процесах.

Звертає на себе увагу ініціатива Кіровоградської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д. Чижевського, яка у 2022 р. реалізувала проєкт «Мир у цифровий час», упроваджений разом з ГО «Обласний жіночий інформаційний центр». Цей проєкт дав змогу об'єднати тисячі жителів Кіровоградщини та надати їм знання й навички в таких напрямках, як блогінг під час війни, арттерапевтичні засоби відновлення у воєнний час, громадська безпека в надзвичайних ситуаціях, медіаграмотність і критичне мислення в умовах інформаційних загроз, психологічне здоров'я під час війни, алгоритм дій у разі радіаційної безпеки тощо [8].

Бібліотеки в співпраці з місцевими органами влади сьогодні надають усебічну допомогу жителям своїх громад. Зокрема, у приміщеннях бібліотек діють безкоштовні жіночі клуби, групові та індивідуальні заняття з різноманітної тематики. У багатьох бібліотечних установах жінки можуть отримати

психологічну підтримку, яку надає кваліфікований психолог. Це навчає правильно боротися зі стресом, відволіктися від важких реалій воєнного часу, адже під час занять учасниці знайомляться із широким спектром корисної та цікавої інформації.

Важливим внеском бібліотечних закладів у формування й розвиток жіночого лідерства в територіальних громадах є практика організації «шведських гуртків». Цей корисний досвід українські бібліотеки запозичили у Швеції. «Шведські гуртки» – це гуртки для дорослих, які часто влаштовують у бібліотеках і які дають змогу розвивати сильні сторони людини, формувати в неї лідерські навички. Особливість цих гуртків у тому, що, збираючись, люди між собою розподіляють відповідальність за наповнення змістом зустрічей. Кожна людина готує одну тему зустрічі, організовує та проводить її. Теми, що спочатку пропонують жінки, часто присвячені рукоділлю. Ця практика, яка, на перший погляд, видається приземленою, використовується у Швеції як перший крок виховання лідерства у дорослих. Це надає людині досвід відповідальності за те, на що вона може впливати та змінювати. І бібліотеки виступають тут як зручний майданчик [9]. Зокрема, такі гуртки діють у Запорізькій обласній універсальній науковій бібліотеці [10], Баштанській публічній бібліотеці [11] та ін.

Іншим важливим проектом на підтримку жінок, до якого долучаються бібліотеки, є проєкт «Жіноче лідерство: на шляху відновлення України» від міжнародної організації «Пакт», а також проєкт «Підтримка жінок, миру та безпеки в Україні» від Центру економічного відновлення. Обидва проєкти фінансуються завдяки допомозі уряду Великої Британії. У їх рамках у містах Знам'янка Кропивницького району, Олександрія, с. Приютівка Олександрійського району Кіровоградської області та м. Кременчук Полтавської області відкрито простори для жінок «Важлива». Там жінки-переселенки та жінки-жителі громад можуть працювати, навчатися, отримати психологічну підтримку. Починаючи із серпня 2022 р. організовуються два заходи щомісяця за тематикою: освіта, дозвілля, робота психологів і кар'єрних коучів [12].

У Приютівській громаді в рамках проєкту «Жіноче лідерство: на шляху відновлення України» зроблено «Картування потреб ВПО», під час якого жінки-переселенки разом з працівниками установ та організацій, що безпосередньо надають послуги в громаді (ЦНАП, соціальний захист, громадські організації та активістки, працівниці закладів культури), визначили запити й можливі шляхи вирішення проблемних питань.

Крім того, у Приютівській громаді в рамках проєкту «Підтримай жінку» в приміщенні Центральної бібліотеки проводяться психологічні семінари,

майстер-класи з вишивки тощо. Реалізувати проєкт у громаді вдалося завдяки перемозі ГО «Творчість. Ініціатива. Енергія» у всеукраїнському конкурсі мінігрантів проєкту «Підтримка українського громадянського суспільства та волонтерських ініціатив», який реалізується Фондом «Освіта для демократії» й ГО «Наше Поділля», за фінансової підтримки Національного фонду в підтримку демократії [13].

В Острозькій громаді [14] (Рівненська область) задля розвитку жіночого лідерства об'єднали зусилля працівники Острозької центральної бібліотеки, Відділу проєктної та інвестиційної діяльності Острозької міської ради та Туристично-інформаційного центру м. Острог. Завдяки такій корисній співпраці для жінок організовано заняття у фітнес-студії та з б'юті-терапії, проєкт з виготовлення енергетичних батончиків та ін.

Така діяльність є незвичною для бібліотек, але сьогодні підтримка психологічного стану та фізичного здоров'я під час війни є вкрай важливою. Тому практики організації фітнес-студій для ВПО та мешканок громад у бібліотеках набувають дедалі більшої популярності. Прикладом такої діяльності, зокрема, є досвід бібліотеки с. Грунь, що на Сумщині. Крім того, з метою надання соціально-психологічної підтримки та допомоги людям під час війни місцева бібліотека готується до реалізації грантового проєкту щодо створення на базі закладу Центру моральної реабілітації «Школа виживання» [15].

Також на сьогодні надзвичайно актуальним у бібліотечній діяльності є вдосконалення й розширення сервісу існуючих послуг для різних вікових груп, зокрема, жінок із ВПО для їх інтеграції в життя громад, створення відчуття безпеки, єднання шляхом проведення різноманітних за формою та змістом навчальних, інформаційно-комунікаційних, дозвіллевих заходів. Цікавим і корисним прикладом такої діяльності є впровадження з грудня 2022 р. проєкту «Ми є і ми разом» на базі Виноградівської центральної публічної бібліотеки. Проєкт реалізують ГО «Відокремлений підрозділ Всеукраїнського жіночого товариства ім. О. Теліги в м. Виноградів», Комунальний заклад «“Виноградівська публічна бібліотека” Виноградівської міської ради» та Виноградівська районна філія Закарпатського обласного центру зайнятості. Проєкт здійснюється в рамках реалізації проєкту «Закарпаття. Спільно: посилення потенціалу організацій громадянського суспільства для відповіді на гуманітарну кризу» та адмініструється БФ «Центр громадських ініціатив».

Механізм втілення цього проєкту передбачає створення творчого, культурно-дозвіллевого простору для сприяння соціальній згуртованості ВПО із членами громади. Зокрема, на базі бібліотеки діють різні курси,

проводяться тренінги фахівців центру зайнятості, групові тренінги від практикуючих психологів. Така робота сприятиме зменшенню соціального напруження в громаді [16].

У Вінницькій ОУНБ ім. В. Отамановського з 2010 р. діє Гендерний клуб «Я + Ти = Ми». Він був створений у співпраці з Вінницькою обласною громадською організацією «Пані Всесвіт» з метою поширення просвітницької культури в галузі гендерної політики, підвищення міжособистісної культури громадян, створення толерантності в суспільстві. До його роботи залучено фахівців бібліотеки, науковців, керівників громадських об'єднань, представників органів місцевого самоврядування, поліції, регіональних ЗМІ.

Клуб підтримує вінничанок і переселенок, організуючи різноманітні заходи, зокрема в рамках циклу заходів «ЖИВА – Я» проводяться тренінги щодо жіночого здоров'я, підвищення самооцінки тощо [17].

З 2020 р. в Україні відкрито онлайн-курс «Бібліотеки у досягненні Цілей сталого розвитку». Як відомо, досягнення гендерної рівності є 5-ю із 17 глобальних Цілей сталого розвитку, які визначила ООН, як ключові напрями розвитку країн у світі до 2030 р. Усі ці цілі є взаємопов'язаними, до їх досягнення залучаються держава, бізнес і громадянське суспільство всіх країн. Таким чином українські бібліотеки роблять свій внесок у реалізацію Цілей сталого розвитку, залучаючи якомога більше людей до участі в спеціально розроблених програмах і заходах, спрямованих на досягнення ЦСР.

Курс у доступній формі пояснює слухачам сутність кожної мети та демонструє можливості й успішні приклади сприяння бібліотеками їх досягненню. Він розроблений ГО «ВГО Українська бібліотечна асоціація» за підтримки Програми ООН з відновлення та розбудови миру [18].

Заслуговує на увагу проєкт зі створення безпечного простору для жінок і дітей, який запрацював у Запорізькій обласній універсальній бібліотеці. Його створили за підтримки структури ООН «Жінки в Україні» та уряду Норвегії.

Проєкт є «пілотною» ініціативою структури ООН «Жінки у світі» під назвою «Безпечні місця й простори для жінок, вільні від насильства». Оскільки війна не дає можливості в повному масштабі реалізувати велику задуману програму, команда структури ООН «Жінки в Україні» вирішила її скоротити, обмежившись створенням жіночих безпечних просторів, де відвідувачкам надаватимуть психологічну допомогу, вчитимуть писати бізнес-плани, навчатимуть правилам мінної безпеки, розповідатимуть про права жінок, акцентуватимуть увагу на гендерному аспекті, зокрема на питанні гендерного насильства, що під час війни є дуже актуальним. Як

засвідчила практика, попит на такі заняття в середовищі жінок-переселенок є високим, тим більше що на заняття, які відбуваються двічі на тиждень, жінки можуть брати із собою дітей (для них створено окремих простір розваг і занять із психологом) [19].

Таким чином, сучасні бібліотеки перетворюються на ефективний комунікаційний простір між практично всіма членами громади, партнерськими громадськими організаціями, владою. Зусиллями креативних бібліотекарів бібліотечні заклади стають третім місцем для людей на рівні «дім – робота – бібліотека».

Так, Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Ф. Погушняка [20], яка значну увагу приділяє громадській, просвітницькій, соціокультурній діяльності, у співпраці з громадськими організаціями реалізувала цікавий і корисний проект, спрямований на допомогу розв'язання проблеми комунікації між татусями та їхніми дітьми. У бібліотеці створили Простір відповідальних татусів «Тато Хаб». Його метою є підвищення комунікаційних навичок татусів, піклування, проведення змістовного дозвілля разом із сім'єю, забезпечення всебічного розвитку дитини, а також сприяння партнерським відносинам в родині. Це – проект школи батьківства, створений з метою допомоги татам у відпрацюванні навичок і дій, які допоможуть їм стати більш відповідальними батьками й партнерами. Проект «Тато Хаб» в Україні було започатковано у 2021 р. у Краматорську. Він став дуже успішним, а досвід створення перейняли інші міста – Запоріжжя, Херсон, Одеса, Київ. З початком війни вони більше зосереджувалися на Західній Україні, більшість із них перекваліфікувалися в гуманітарні штаби для допомоги переселенцям, людям, які постраждали від російської агресії, а також у центри підтримки родини у воєнний час.

«Тато Хаб» в Ужгороді, Хмельницькому, Тернополі реалізується ГО «Клуб рибалок України» у рамках проекту «Трамплін до рівності», що імплементується UNFPA Україна в партнерстві з офісом віцепрем'єра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України за фінансової підтримки Швеції [21].

Схожий підхід до створення батьківських клубів застосовується в багатьох країнах Європи.

У Херсонській обласній бібліотеці для юнацтва ім. Б. Лавренюва [22] уже кілька років працюють створені в бібліотеці жіночий онлайн-клуб «Lada» і клуб для дівчат «Каменя», де учасниці можуть відволіктися від страшних реалій воєнного часу та окупації, приділити час собі.

Дуже важливими є також бібліотечні заходи, присвячені розкриттю величній ролі жінки в суспільстві. Цій темі присвячено різноманітні

тематичні заходи: виставки, лекції, презентації видань, що представляють образи українських жінок-матерів, берегинь роду, захисниць, науковиць, видатних представниць сфери мистецтва й культури, спортсменок, жінок-лідерок суспільства [23].

Зокрема, у цікаву лекцію «Жіночий образ в образотворчому мистецтві: три Жінки – три Епохи» запропонувала Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого. З пошуками прекрасного ідеалу жінки епохи Відродження, Рококо та Імпресіонізму слухачів знайомила мистецтвознавець Н. Василишина [24]. Серед інших яскравих заходів бібліотеки, які знайомлять читачів з видатними жінками України, можна відзначити презентацію альбому «Любов Панченко. Повернення» до 85-річчя від дня народження української художниці Л. Панченко, зустріч з поетесою М. Волинською.

Цікавими є також заходи Одеської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. М. Грушевського, Дніпропетровської ОУНБ ім. Первоучителів слов'янських Кирила та Мефодія, які розповідають про роль жінки в українській політиці, знайомлять з видатними українками ХХ ст., розповідають про досвід чоловіків, які обрали традиційно «жіночі» професії тощо.

Для тих людей, яких війна зробила вимушеними мігрантами (серед них переважна більшість жінки з дітьми), українські бібліотеки збирають і передають книжки рідною українською мовою. Це дуже потрібно тим, хто нині опинився відрізанним від звичного мовного середовища.

Так, київська Публічна бібліотека ім. Лесі Українки започаткувала акцію для українських переселенців у Європі «Книжки вслід». У межах акції вдалося відправити понад 2,7 тис. книжок у 10 європейських міст і навіть на Кіпр. Частину книг для українських переселенців бібліотека відбирала з обмінно-резервного фонду літератури – це видання, що вже є в достатній кількості на полицях столичних бібліотек. Також через соціальні мережі зверталися за підтримкою до читачів, видавців, письменників. Ініціативу київської бібліотеки підтримали й українці в містах Європи. Перевозити книжки в різні країни Європи допомагають благодійні фонди і волонтери. Зокрема, видання в Краків, Зелену Гуру та Люксембург допомогли доставити організатори проєкту «Українська книжка – бібліотекам Європи» [25].

Улітку 2022 р. в Україні стартувала ініціатива «Women For The Future» для допомоги жінкам у працевлаштуванні та професійному розвитку. Проєкт реалізується за підтримки проєкту структури ООН «Жінки в Україні» «Трансформаційні підходи для досягнення гендерної рівності в Україні», що фінансується урядом Швеції, у співпраці з офісом віцепрем'єр-

міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції О. Стефанішиної. Бібліотеки України відобразили подію, запропонували безкоштовні онлайн-курси з підготовки резюме й пошуку роботи, працевлаштування, побудови кар'єри. Зокрема, Державна бібліотека України для юнацтва підбрала україномовні загальнонавчальні освітні платформи, які надають сертифікати за проходження більшості курсів («Дія. Цифрова освіта»; Prometheus; EdEra; Happy Monday; «Відкритий університет Майдану»; Campster; Google Digital Workshop). Крім того, бібліотека на своєму сайті додала також курси «Як знайти роботу під час війни»; відеокурси і вебінари з працевлаштування й пошуку роботи за кордоном; курс із захисту трудових прав жінок [26].

З метою підтримки психологічної рівноваги жінок бібліотеки в співпраці з органами місцевої влади проводять тренінги, які навчають принципам і практичним навичкам збереження та зміцнення психічного здоров'я. Так, у рамках проекту «Перша психологічна допомога жінкам і дівчатам Києва» за координації управління гендерної рівності департаменту соціальної політики КМДА та за сприяння Спільноти жінок м. Києва (голова – Л. Москаленко) у Державній бібліотеці України для юнацтва відбувся тренінг «Ресурси стресостійкості», який провела кваліфікована психолог. Такі заходи є дуже важливими в умовах війни [27].

Національна юридична бібліотека та Інститут інформаційних технологій Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського створили інформаційно-аналітичний ресурс «Біженці та вимушено переміщені особи | Refugees and Internally Displaced Persons» [28]. Проект висвітлює проблеми ВПО. Він містить структуровану базу даних, що відображає національні та міжнародні напрацювання у сфері захисту прав вимушених переселенців, їх інтеграції в нові громади. Ресурс створено для ВПО, фахівців державних управлінь, місцевого самоврядування, громадських організацій і всіх, хто займається розв'язанням проблем ВПО. Ресурс складається із чотирьох основних кейсів: правового (міжнародне законодавство, стандарти РЄ, рішення Європейського суду з прав людини, програми Міжнародних гуманітарних партнерів, національне законодавство з питань ВПО, українська судова практика); інформаційного [розміщення й чисельність внутрішньо переміщених осіб, інформаційні матеріали і візуальні проекти, інформаційно-аналітичні статті, добірка інформаційних ресурсів наукового (наукові статті, монографічна література, компаративістські дослідження, інші публікації)] та організаційно-методичного (матеріали для населення, установ і громадських організацій, матеріали для територіальних громад,

організаційно-нормативні документи, громадські організації та установи) змісту.

Корисним для орієнтації громадян у потоці наявних правових інформаційних ресурсів є бюлетень оперативних матеріалів на базі аналізу правової електронної інформації «Громадська думка про правотворення», який готує Національна юридична бібліотека НБУВ. Він створений з метою розширення доступу до правових інформаційних ресурсів і їх ефективного використання для всіх категорій громадян та містить аналітичні матеріали з актуальних питань сьогоденного життя держави, зокрема про особливості призову жінок на військову службу, законодавчі зміни щодо боротьби з мобінгом, зміни в законодавстві щодо прав дітей та ін.

Висновки та практичне значення. Бібліотеки є унікальними соціальними інституціями, які можуть бути включені в усі сфери суспільного життя. У сучасному суспільстві бібліотечні заклади стають багатofункціональними центрами, які сприяють усебічному розвитку кожної людини, утверджуючи принципи гендерної рівноваги. Використовуючи свій інформаційно-комунікаційний потенціал, бібліотеки можуть ефективно впливати на зміну суспільної свідомості в питаннях просування засад гендерної рівності та щодо викорінення гендерних стереотипів, створювати умови для всебічного розвитку особистості.

Те, що бібліотеки просувають сьогодні цифрову грамотність, надають правову й психологічну допомогу, допомагають вирішити нагальні життєві питання, є особливо цінним і має велике значення для реалізації потенціалу жінок у суспільних процесах.

Являючись центрами духовного, культурного та пізнавального розвитку під час повномасштабної війни, бібліотеки допомагають українському народу об'єднатися, усвідомити свою національну унікальність, спонукують громадян до соціальної активності, відповідальності, при цьому акцентується увага на ролі жінки в історичному процесі.

Список бібліографічних посилань

1. Global Gender Gap Report 2022. *World Economic Forum*. 2022. 13 July. URL: <https://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2022>

2. Ситнік О. «Ніхто не готує мені сніданки»: що відбувається в українських родинах під час війни. *Укр. правда*. 2022. 29 листоп. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/11/29/251531>

3. Звіт про внутрішнє переміщення в Україні, раунд 8, серпень 2022 року. *Міжнар. організація з міграції (МОМ)*. 2022. 23 серп. URL: <https://>

dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/IOM_Gen%20Pop%20Report_R8_UKR.pdf

4. Смагіна А. Більше, ніж просто книжки: як українські бібліотеки допомагають переселенцям. *Рубрика*. 2023. 17 січ. URL: <https://rubryka.com/article/libraries-for-displaced-people>

5. Жінка-лідерка в цифровому просторі. URL: <https://sites.google.com/view/sdlady> (дата звернення: 24.02.2023).

6. «Жінка-лідерка в цифровому просторі»: навчаємо майбутніх тренерів / День 2. *Херсонська обл. універс. наук. б-ка ім. О. Гончара : вебсайт*. 2022. 15 лют. URL: <https://nmo.lib.kherson.ua/zhinka-liderka-v-tsfrovomu-prostori-navchaemo-maybutnih-treneriv-den-2.htm?ps=2>

7. #Знаю_виживу : вебсайт. URL: <https://sites.google.com/view/i-will-survive> (дата звернення: 08.03.2023).

8. У бібліотеці Чижевського оновили укриття завдяки Посольству Німеччини. *Перша електрон. газ.* 2023. 18 лют. URL: <https://persha.kr.ua/news/showbiz/228065-u-bibliotetsi-chyzhevskogo-onovyly-ukryttya-zavdyaky-posolstvu-nimechchynu>

9. «Відповідальність – це перший крок до лідерства» – розмова про жіноче лідерство у місцевій владі. *Децентралізація в Україні*. 2022. 30 листоп. URL: <https://decentralization.gov.ua/en/news/15815>

10. Запоріжців заपोрошують у бібліотеку доєднатися до створення українського адвент-календаря. *Стрічка новин Запоріжжя*. 2022. 5 груд. URL: <https://uanews.zp.ua/culture/2022/12/05/237998.html>

11. Шведські гуртки в бібліотеці. *КЗ «Баштанська публічна бібліотека» : вебсайт*. 2022. 5 лип. URL: <https://basht-cbs.mk.ua/411-shvedski-gurtki-v-bibliotetsi>

12. Робота, навчання, підтримка. На Кіровоградщині відкриють три простори для жінок. *Суспільне Новини*. 2023. 24 січ. URL: <https://suspilne.media/365026-robota-navcanna-pidtrimka-na-kirovogradsini-vidkriut-tri-prostori-dla-zinok>

13. Проєкт «Підтримай жінку» крокує Приютівською громадою. *Приютівська селищна рада : вебсайт*. 2023. 21 лют. URL: <https://pryutivka-community.gov.ua/news/1676959063>

14. Продовжується активна фаза проєкту «Жіноче лідерство: на шляху відновлення України» в Острозькій громаді. *ЧаРівне.інфо*. 2023. 23 січ. URL: <https://charivne.info/news/prodovzhuetsya-aktivna-faza-proektu-zhinoche-liderstvo-na-shlyakhu-vidnovlennya-ukraini-v-ostrozkiy-hromadi>

15. Почати все з початку або з фітнесу: як на Сумщині переселенка з

Харкова допомагає жінкам повернутися до життя. *ІА «Рубрика»*. 2022. 28 верес. URL: <https://rubryka.com/article/fitnes-sumshchyna>

16. Презентація проєкту «Ми є і ми разом». *КЗ «Виноградівська публічна бібліотека» : вебсайт*. 2022. 23 груд. URL: <http://surl.li/filow>

17. Гендерний клуб «Я + Ти = Ми». *Вінницька обл. універс. наук. б-ка ім. В. Отамановського : вебсайт*. URL: <https://library.vn.ua/pro-biblioteku/klubi-gurtki/gendernij-klub-ya-ti-mi> (дата звернення: 06.03.2023).

18. Бібліотеки у досягненні Цілей сталого розвитку. *Відкритий Університет Майдану : вебсайт*. URL: <https://vumonline.ua/course/libraries-in-achieving-sustainable-development-goals> (дата звернення: 07.03.2023).

19. У Запорізькій бібліотеці відкрили простір для переселенок. *Нац. сусп. телерадіокомпанія України*. 2022. 15 верес. URL: <https://suspilne.media/281922-u-zaporizkij-biblioteci-vidkrili-prostir-dla-pereselenok>

20. Попович З. «Бібліотека – це не тільки про книги» : Євгенія Напуда про те, як бібліотека стала простором безпеки та затишку для ужгородців і не тільки для них. *Varosh*. 2022. 30 верес. URL: <https://varosh.com.ua/vijna/biblioteka-cze-ne-tilky-pro-knygy-yevgeniya-napuda-pro-te-yak-biblioteka-stala-prostorom-bezpeky-ta-zatyshku-dlya-uzhgorodeziv-i-ne-tilky-dlya-nyh>

21. Лагута Л. Одна з помст ворогу – успіх наших бібліотек! *Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого*. 2022. 8 серп. URL: <https://oth.nlu.org.ua/?p=6338>

22. Як працює Херсонська обласна бібліотека для юнацтва в часи окупації: жодного дня не припиняли роботу. *Кавун. City*. 2022. 20 жовт. URL: <https://kavun.city/articles/243772/yak-pracyue-hersonska-oblasna-biblioteka-dlya-yunactva-v-chasi-okupacii-zhodnogo-dnya-ne-privinyali-robotu>

23. Лагута Л. Публічні бібліотеки Черкащини в умовах війни. *Блог Нац. б-ки України ім. Ярослава Мудрого*. 2022. 14 квіт. URL: <https://oth.nlu.org.ua/?p=5879>

24. Лекція «Жіночий образ в образотворчому мистецтві: три Жінки – три Епохи» / підгот. Погонєць О. Д. ; Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого. 2023. 15 лют. URL: <https://nlu.org.ua/event.php?id=1888>

25. Катаєва М. Київська бібліотека збирає книжки для українських переселенців в Європі. *Вечірній Київ : вебсайт*. 2022. 11 лип. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/68864>

26. Онлайн-курси з пошуку роботи та побудови кар'єри. *Держ. б-ка України для юнацтва : вебсайт*. URL: <http://4uth.gov.ua/free-online-courses-on-job-search-and-career-building> (дата звернення: 07.03.2023).

27. Тренінг «Ресурси стресостійкості». *Держ. б-ка України для юнацтва : вебсайт*. 2023. 19 січ. URL: <http://4uth.gov.ua/trening-resursy-stresostijkosti>

28. Біженці та вимушено переміщені особи. *Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського : вебсайт*. URL: http://nowar.nbu.gov.ua/cgi-bin/nowar/search.exe?I21DBN=nowar_subject&P21DBN=nowar&C21COM=T (дата звернення: 03.03.2023).

References

1. Global Gender Gap Report 2022. *World Economic Forum*. 2022. July 13 [in English]. Retrieved from <https://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2022>
2. Sytnik, O. (2022). «Nikhto ne hotuie meni snidanky»: shcho vidbuvaetsia v ukrainskykh rodynakh pid chas viiny [“No one makes me breakfast”: what happens in Ukrainian families during the war]. *Ukrainska pravda – Ukrainian Truth*. 2022. November 29 [in Ukrainian]. Retrieved from <https://life.prawda.com.ua/society/2022/11/29/251531>
3. Zvit pro vnutrishnie peremishchennia v Ukraini, raund 8, serpen 2022 roku. [Report on Internal Displacement in Ukraine, Round 8, August 2022]. *Mizhnarodna orhanizatsiia z mihratsii (MOM) – International Organization for Migration (IOM)* [in Ukrainian]. Retrieved from https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd1461/files/reports/IOM_Gen%20Pop%20Report_R8_UKR.pdf
4. Smahina, A. (2023). Bilshe, nizh prosto knyzhky: yak ukrainski biblioteki dopomahaiut pereselentsiam [More than just books: how Ukrainian libraries help refugees]. *Rubryka – Heading*. 2023. January 17 [in Ukrainian]. Retrieved from <https://rubryka.com/article/libraries-for-displaced-people>
5. Zhinka-liderka v tsyfrovomu prostori [A female leader in the digital space]. 2023. February 24 [in Ukrainian]. Retrieved from <https://sites.google.com/view/sdlady>
6. «Zhinka – liderka v tsyfrovomu prostori»: navchaimo maibutnikh treneriv / Den 2 [“A woman is a leader in the digital space”: training future trainers / Day 2]. *Khersonska oblasna universalna naukova biblioteka im. O. Honchara: vebsait – O. Honchar Kherson Regional Universal Scientific Library: website* [in Ukrainian]. 2022. February 15 [in Ukrainian]. Retrieved from <https://nmo.lib.kherson.ua/zhinka-liderka-v-tsifrovomu-prostori-navchaemo-maibutnih-treneriv--den-2.htm?ps=2>
7. #Znaiu_vyzyhyvu: vebsait – #I know_survival: website [in Ukrainian]. 2023. March 8 [in Ukrainian]. Retrieved from <https://sites.google.com/view/i-will-survive>
8. U bibliotetsi Chyzhevskoho onovyly ukryttia zavdiaky Posolstvu Nimechchyny [Thanks to the Embassy of Germany, shelters were updated

in the Chizhevsky library]. *Persha elektronna hazeta – The First Electronic Newspaper* [in Ukrainian]. 2023. February 18 [in Ukrainian]. Retrieved from <https://persha.kr.ua/news/showbiz/228065-u-bibliotetsi-chyzhevskogo-onovyly-ukryttya-zavdyaky-posolstvu-nimechchyny>

9. «Vidpovidalnist – tse pershyi krok do liderstva» – rozmova pro zhinoche liderstvo u mistsevii vladi [“Responsibility is the first step to leadership” – talk about women’s leadership in local government]. *Detsentralizatsiia v Ukraini – Decentralization in Ukraine* [in Ukrainian]. 2022. November 30 [in Ukrainian]. Retrieved from <https://decentralization.gov.ua/en/news/15815>

10. Zaporizhtsiv zaporoshuiut u biblioteku doiednatysia do stvorennia ukraïnskoho advent-kalendaria [Zaporizhzhia’ residents are invited to the library to join the creation of a Ukrainian advent calendar]. *Strichka novyn Zaporizhzhia – Zaporizhzhia News Feed*. 2022. December 5 [in Ukrainian]. Retrieved from <https://uanews.zp.ua/culture/2022/12/05/237998.html>

11. Shvedski hurtky v bibliotetsi [Swedish clubs in the library]. *KZ «Bashtanska publichna biblioteka»: vebsait – Communal Institution “Bashtan Public Library”: website*. 2022. July 5 [in Ukrainian]. Retrieved from <https://basht-cbs.mk.ua/411-shvedski-gurtki-v-bibliotetsi>

12. Robota, navchannia, pidtrymka. Na Kirovohradshchyni vidkryiut try prostory dlia zhinok [Work, training, support. Three spaces for women will be opened in Kirovohrad Oblast]. *Suspilne Novyny – Social News*. 2023. January 24 [in Ukrainian]. Retrieved from <https://suspilne.media/365026-robota-navcanna-pidtrimka-na-kirovogradsini-vidkriut-tri-prostori-dla-zinok>

13. Proiekt «Pidtrymai zhinku» krokuie Pryiutivskoiu hromadoiu [The “Support a woman” project is walking through the Pryyutiv community]. *Pryiutivska selyshchna rada: vebsait – The Site of the Priyutiv Settlement Council: website*. 2023. February 21 [in Ukrainian]. Retrieved from <https://priyutivka-community.gov.ua/news/1676959063>

14. Prodovzhuetsia aktyvna faza proiektu «Zhinoche liderstvo: na shliakhu vidnovlennia Ukrainy» v Ostrozkii hromadi [The active phase of the project “Women’s leadership: on the road to restoring Ukraine” continues in the Ostroh community]. *ChaRivne.info: website*. 2023. January 23 [in Ukrainian]. Retrieved from <https://charivne.info/news/prodovzhuetsya-aktivna-faza-proiektu-zhinoche-liderstvo-na-shlyakhu-vidnovlennya-ukraini-v-ostrozkiy-hromadi>

15. Pochaty vse z pochatku abo z fitnesu: yak na Sumshchyni pereselenka z Kharkova dopomahaie zhinkam povernutysia do zhyttia [Start everything from the beginning or with fitness: how in Sumy Oblast a refugee from Kharkiv helps women get back to life]. *Rubrika: vebsait – Heading: website*. 2022. September 28 [in Ukrainian]. Retrieved from <https://rubryka.com/article/fitnes-sumshchyna>

16. Prezentatsiia proiektu «My ye i my razom» [Presentation of the project «We are and we are together»]. KZ «*Vynohradivska publichna biblioteka*»: *vebsait – Communal Institution “Vynohradivska Public Library”*: website. 2022. December 23 [in Ukrainian]. Retrieved from <http://surl.li/filow>

17. Hendernyi klub «Ia + Ty = My» [Gender club «I + You = We»]. *Vinnytska oblasna universalna naukova biblioteka imeni Valentyna Otamanovskoho*: *vebsait – V. Otamanovsky Vinnytsia Regional Universal Scientific Library*: website. 2023. March 6 [in Ukrainian]. Retrieved from <https://library.vn.ua/pro-biblioteku/klubi-gurtki/gendernij-klub-ya-ti-mi>

18. Biblioteky u dosiahnenni Tsilei staloho rozvytku [Libraries in achieving the Sustainable Development Goals]. *Vidkrytyi Universytet Maidanu*: *vebsait – Maidan Open University*: website. 2023. March 7 [in Ukrainian]. Retrieved from <https://vumonline.ua/course/libraries-in-achieving-sustainable-development-goals>

19. U Zaporizkii bibliotetsi vidkryly prostir dlia pereselenok [A space for resettled women was opened in the Zaporizhzhia library]. *Natsionalna suspilna teleradiokompaniia Ukrainy – National Public Television and Radio Company of Ukraine*. 2022. September 15 [in Ukrainian]. Retrieved from <https://suspilne.media/281922-u-zaporizkij-biblioteci-vidkrili-prostir-dla-pereselenok>

20. Popovych, Z. (2022). «Biblioteka – tse ne tilky pro knyhy»: Yevheniia Napuda pro te, yak biblioteka stala prostorom bezpeky ta zatyshku dlia uzhhorodtsiv i ne tilky dlia nykh [“The library is not only about books”: Evgenia Napuda on how the library became a space of safety and comfort for Uzhhorod residents and not only for them]. *Varosh*. 2022. September 30 [in Ukrainian]. Retrieved from <https://varosh.com.ua/vijna/biblioteka-cze-ne-tilky-pro-knygy-yevgeniya-napuda-pro-te-yak-biblioteka-stala-prostorom-bezpeky-ta-zatyshku-dlya-uzhgorodcziv-i-ne-tilky-dlya-nyh>

21. Lahuta, L. (2022). Odna z pomst vorohu – uspikh nashykh bibliotek! [One of the revenges on the enemy is the success of our libraries!]. *Natsionalna biblioteka Ukrainy im. Yaroslava Mudroho*: *vebsait – Yaroslav Mudryi National Library of Ukraine*: website. 2022. August 8 [in Ukrainian]. Retrieved from <https://oth.nlu.org.ua/?p=6338>

22. Yak pratsiuie Khersonska oblasna biblioteka dlia yunatstva v chasy okupatsii: zhodnogo dnia ne pryypynialy robotu [How did the Kherson regional library for youth work during the occupation: they did not stop work for a single day]. *Kavun.City*. 2022. October 20 [in Ukrainian]. Retrieved from <https://kavun.city/articles/243772/yak-pracyue-hersonska-oblasna-biblioteka-dlya-yunactva-v-chasi-okupacii-zhodnogo-dnya-ne-pripyniali-robotu>

23. Lahuta, L. (2022). Publichni biblioteky Cherkashchyny v umovakh viiny [Public libraries of Cherkassy in the war time]. *Bloh Natsionalnoi biblioteky Ukrainy*

im. Yaroslava Mudroho – Blog of the Yaroslav Mudryi National Library of Ukraine. 2022. April 14 [in Ukrainian]. Retrieved from <https://oth.nlu.org.ua/?p=5879>

24. Lektsiia «Zhinochy obraz v obrazotvorchomu mystetstvi: try Zhinky – try Epokhy» / pidhotuvala Pohonets O. D. [The lecture “Female Image in Fine Art: Three Women – Three Eras” / prepared by O. D. Pogonets]. *Natsionalna biblioteka Ukrainy im. Yaroslava Mudroho: vebsait – Yaroslav Mudryi National Library of Ukraine: website*. 2023. February 15 [in Ukrainian]. Retrieved from <https://nlu.org.ua/event.php?id=1888>

25. Kataieva, M. (2022). Kyivska biblioteka zbyraie knyzhky dlia ukraïnskykh pereselentsiv v Yevropi [The Kyiv library collects books for Ukrainian immigrants in Europe]. *Vechirniy Kyiv: vebsait – Evening Kyiv: website* [in Ukrainian]. 2022. July 11 [in Ukrainian]. Retrieved from <https://vechirniy.kyiv.ua/news/68864>

26. Onlain-kursy z poshuku roboty ta pobudovy kariery [Online courses on job search and career building]. *Derzhavna biblioteka Ukrainy dlia yunatstva: vebsait – State Library of Ukraine for Youth: website*. 2023. March 7 [in Ukrainian]. Retrieved from <http://4uth.gov.ua/free-online-courses-on-job-search-and-career-building>

27. Treninh «Resursy stresostiikosti» [Training «Resources of stress resistance»]. *Derzhavna biblioteka Ukrainy dlia yunatstva: vebsait – State Library of Ukraine for Youth: website*. 2023. January 19 [in Ukrainian]. Retrieved from <http://4uth.gov.ua/trening-resursy-stresostijkosti>

28. Bizhentsi ta vymusheno peremishcheni osoby [Refugees and internally displaced persons]. *Natsionalna biblioteka Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho: vebsait – Vernadsky National Library of Ukraine: website*. 2023. March 03 [in Ukrainian]. Retrieved from URL: http://nowar.nbu.gov.ua/cgi-bin/nowar/search.exe?I21DBN=nowar_subject&P21DBN=nowar&C21COM=T

Стаття надійшла до редакції 14.03.2023.

Lina Cherniavska,

Junior Researcher,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

3 Holosiivskiy Ave., Kyiv 03039, Ukraine

e-mail: lina2014.cher@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7703-540X>

The Specificity of Library Work in Promoting the Ideas of Gender Equality during the War

The article highlights the activities of libraries as centers for citizens' education and enlightenment during the war. A study of libraries activities in wartime aimed at

ensuring gender parity in Ukrainian society, in particular overcoming negative gender stereotypes and digital inequality, is presented. It is noted that because of the full-scale war in Ukraine, the strengthening of traditional gender roles is taking place. The process of adaptation of library activities to the needs of the war times, creation of effective mechanisms for solving current problems and threats are studied. It is noted that libraries, while continuing to perform their traditional functions, expand them in accordance with today requirements, becoming effective centers that unite communities and support people affected by war, in particular women, as the most vulnerable part of the population. The activity of libraries as social institutions for the formation and implementation of state policy on ensuring the principle of gender equality in society is studied. The libraries activity for the formation of digital competences among women, as the basis of their digital inclusion in social processes, is considered. In particular, the importance of the participation of libraries in the implementation of the project «Woman-leader in the digital space» was emphasized. Emphasis is placed on the importance of teaching women the principles of information and media literacy in wartime. The importance of the participation of libraries in the implementation of projects aimed at educating women's leadership, is emphasized. In particular, the experience of creating «Swedish circles» in libraries, the participation of libraries in the implementation of the projects «Women's leadership: on the road to restoring Ukraine» and «Safe places and spaces for women, free from violence» are analyzed. The experience of creative activity of libraries is analyzed, which, in particular, in cooperation with authorities, public and charitable organizations, and psychological services help citizens and, above all, women stabilize their psycho-emotional state, overcome and solve urgent life problems. The activity of libraries as socio-cultural centers is studied, their activity is aimed at uniting the Ukrainian people during the war, forming the skills of social activity, responsibility, while emphasizing the role of women in the historical process.

Keywords: gender, library institutions, information and communication activities of libraries, digital competences, social and legal information, psychological assistance.